

Die Flagstad

Av Erling Borgen
og Agnete G. Haaland

**Med Agnete G. Haaland
Regi: Bentein Baardson**

THALIAS DØTRE I SAMARBEID MED AGDER TEATER

KIRSTEN FLAGSTAD - Sin samtids største superstjerne

Av Erling Borgen

Jeg har gitt USA to store gaver: Caruso og Flagstad! Det var Metropolitans legendariske og mektige direktør, Julio Gatti-Casazza, som en gang formulerte seg slik.

Kirsten Flagstad var en av sin samtids største opera-sangerinner og ble - først og fremst for sine Wagner-tolkninger - hyllet av en hel verden. Flagstad var superstjerne. Og hun reddet faktisk Metropolitan fra økonomisk ruin.

Metropolitan skulle bli Flagstads største suksess, men ble også scenen der hun skulle oppleve sin største ydmykelse. Kirsten Flagstads ektemann, Henry Johansen, var økonomisk samarbeidspartner med nazistene under okkupasjonen av Norge, og Flagstad ble svært omstridt da hun reiste fra USA, via Berlin og til det okkuperte Norge i 1941 - hjem til sin ektemann. Newsweek skrev senere at Flagstad var Norges mest upopulære person ved siden av Quisling og Sonja Henie! Men det var i så fall på grunn av løgnene som ble skrevet om henne.

Kirsten Flagstad ble født 12. juli 1895 i Hamar. Hun vokste opp i en svært musikalsk familie. Faren var fiolinist og moren pianist og musikk lærer. Begge onklene på mors-siden var også musikere. Da familien flyttet til Oslo, ble hjemmet deres et samlingspunkt for mange musikere. Faren ble også dirigent på Central Teatret. Det var selvsagt ikke unaturlig i en slik familie at lille Kirsten begynte å spille piano og synge i 6-års-alderen. Sin sceniske debut gjorde Kirsten Flagstad på et sommerteater i Oslo i 1912. Hun var engasjert som pianist, men fikk også prøve seg på scenen som rødkinnert kokkekone.

Allerede året etter hadde hun sin operadebut. "Her er jeg", lød hennes åpningsreplikk som den strikkende Nuri i d'alberts opera "Tiefland". - Det var den rollen som ga meg mot til å gå til operaen, fortalte Flagstad. Da Flagstad var fylt 20 år, hadde hun på egen hånd innstudert 30 opera-roller. Etter videre studier blant annet i Stockholm, kom solo-debuten i Oslo i 1918 med gode kritikker. Like etterpå ble Flagstad engasjert ved det nystiftede Opera Comique i Oslo - der hun gjennom flere år sang stort sett operette-roller.

Barnemoren

17. mai 1920 - på selveste nasjonaldagen - fikk Kirsten sitt eneste barn, Else-Marie, med den første ektemannen, Sigurd.

Hun bestemte seg øyeblikkelig for å slutte på scenen. Hun ville være mor og hustru: - Hvis noen på det tidspunkt hadde forutsatt at jeg skulle komme til å synge offentlig igjen, ville

jeg bare ha ledd! Løftet holdt et halvt år. Da dukket moren opp med bestemt mine - og klaver-partituret til Lehars "Sigøynnerblod" under armen. De oppdaget hvordan fødselen hadde øket stemmevolumet hennes. - Et barn til ville ha gjort stemmen enda større, men det fikk jeg ikke og det er jeg glad for, sa hun. 2. juledag samme år sto hun på scenen igjen.

Wagner-debuten kom i juni 1929. Da fikk hun rollen som Elsa i Lohengrin. Forretningsmannen Henry Johansen, som ble Flagstads andre ektemann, var tilstede i salen. Etter forestillingen,

som ble holdt på Nationalteatret, ble det holdt premiefest på Grand Hotel med Henry Johansen på plass. Han inviterte Flagstad ut på middag tre dager på rad. På den tredje dagen fridde han. På dette tidspunktet hadde Flagstad og hennes første ektemann sklidd fra hverandre. På grunn av Henry Johansen sørget hun raskt for skilsmisse slik at hun kunne gifte seg på nytt.

Kirsten Flagstad bestemte seg igjen for å slutte som utøvende kunstner etter bryllupet. Hun ville leve i fred og ro sammen med sin mann og var lei av turneer og sitt offentlige liv, sa hun. Men hun gjorde ett unntak for symfoniorkesteret i Oslo, og ett unntak til ... og ett til... og så var det i gang igjen.

Metropolitan

I 1932 ble Flagstad for første gang invitert til Bayreuth-festivalen for å synge Wagner. Ingenting i Europa kunne måle seg med å synge i Bayreuth, Wagners eget operahus. Flagstad fikk strålende kritikker. Under et nytt gjestespill i Bayreuth to år senere, prøvesang hun for en av Metropolitans sjefer. Hun ble deretter engasjert fra januar 1935.

- Gå nå ikke hen og bli tykk. At de ble foretrukket, skyldes ikke minst deres slanke, ungdommelige figur, sa Metropolitans direktør. Allerede under den første prøven overbeviste Flagstad stort. Etter prøven, løp dirigenten inn til Metropolitans direktør og skrek: - Dette må du bare høre! Etter den andre prøven jublet direktør, dirigent og musikere

sammen. Det var ingen tvil om at operascenen hadde sikret seg en sanger med en sjelden høy kvalitet, selv til Metropolitan å være. Da Flagstad den 2. februar 1935 debuterte i rollen som Sieglinde, ble hun øyeblikkelig en sensasjon. Forestillingen ble overført via radio til 10 millioner lyttere, med den tidligere Metropolitan-stjernen, Geraldine Farrar, som kommentator. Farrar kastet sitt planlagte manus til siden og sa henrykt:

- Ladies and gentlemen....I dag har dere vært vitne til noe av det største som kan hende under en operaforestilling. En sanger som har vært fullstendig ukjent for oss, har bragt sitt publikum i ekstase med sin fantastiske stemme og sin artistiske personlighet. "A star is born", sa Geraldine Farrar. Metropolitan slet med dårlig økonomi og svake besøkstall, men i løpet av kort tid solgte nå opera-scenen ut 17 fulle hus til forestillinger med Flagstad: Utrolige 80 000 billetter! Etterpå debuten skrev avisene: "remarkable... splendid... astonishing...forever unique". Det er sant at Flagstad ble verdensberømt over natten! Hun ble superstjerne i USA. Hun samlet 20 000 tilhørere på utekonsert i New York. 17 000 i Washington og utrolige 250 000 tilskuere i Chicago, som kom for å lytte på "Die Flagstad" fra Hamar og Norge. Det ble turneer over hele USA, i Europa, Australia og Sør-Amerika.

Hvert år produserte filmselskapet Paramount Pictures "The Big Broadcast" - en film som rommet høydepunktene fra underholdningsverdenen i løpet av et år. Våren 1937 fikk Flagstad forespørsel om å medvirke som Brünnhilde. Oppgaven var å stå på en forhøyning og slynge ut "ho-jo-to-ho" på "valkyrievis". Paramount kom fra Hollywood med 17 mann, svære dekorasjoner og et sedertre. Det var gjentatte tagninger - og musikerne ble trette og slitne. Flagstad klaget ikke og ville holde det gående med sine "ho-jo-to-ho". Det var derfor hun fikk tilnavnet "det musikalske battleship"! I USA fikk hun til og med oppkalt en lilje etter seg. Flagstads navn vil alltid være knyttet til Wagners store kvinneroller: Isolde (som hun sang 182 ganger), Brünnhilde (155 ganger i tre forskjellige Wagner-operaer), Sieglinde (14), Elsa (40), Elisabeth (35), Leonore (37), Kundry (39). Dette er en ubegripelig prestasjon. Flere av USAs mest feterte kritikere kalte henne for "verdens største Wagner-sangerinne". I tillegg til opera-programmet, holdt hun mer enn 600 egne konserter over hele verden. Samt utallige plateinnspillinger.

Hjem til okkuperte Norge

Kirsten Flagstad ble svært omstridt da hun reiste hjem fra USA via Berlin og til det okkuperte Norge i 1941. Hun ville være hos sin ektemann. Både den norske legasjonen i USA og USAs tidligere president, Herbert Hoover, prøvde å påvirke Flagstad til ikke å reise hjem. Slik formulerte Norges ambassadør Wilhelm Morgenstjerne problemstillingen: "Her sendte vi stadig ut pressemeldinger om den heroiske norske krigsinnsatsen, om hjemmefronten og handelsflåten. Og så reiser den mest berømte norske person i USA tilbake til fienden i Norge".

Bakgrunnen for dramaet var at Flagstads mann hadde vært med i Nasjonal Samling siden 1934 - og samtidig hadde store

forretninger med nazi-Tyskland i det okkuperte Norge. Han ble arrestert etter krigen, men døde før saken hans kom opp for retten. Selv var Kirsten Flagstad ikke interessert i politikk. Hun skjønnte knapt rekkevidden av sin manns forhold til NS og Nazi-Tyskland, og sa at hennes oppgave som Hustru, var å være ved sin manns side når han ønsket og trengte det. Flagstad ble også trukket inn i sin manns landsvik-sak. Hun måtte brette ut sin økonomi ved en domstol i Kristiansand - og fikk inndratt sitt pass i tre år.

Hetsen i USA

Flagstad ble aldri dømt for noe etter krigen. Og det hefter ingen spørsmålstegn ved hennes patriotiske holdning. Til tross for dette ble hun møtt med pressehets og protester da hun kom tilbake til USA etter krigen.

"Flagstad go home!"

"We fought the nazis, you entertained them!".

Tusenvis av mennesker bar plakater med slike slagord utenfor konsert-lokalene i USA den første tiden. Under en konsert i Philadelphia ble hun ført inn i teatret under streng politibevoktning og med bjeffende politihunder.

Demonstranter hadde kjøpt hele seksjoner av salen - og hun var ikke før kommet på podiet før hun hørte de hese ropene: "Naziiii.....naziiii...". Noen kastet råtne tomater på henne. Deretter brøt det ut slagsmål i salen. Et øyeblikk kunne utenforstående ha trodd de opplevde en scene fra en av Wagners operaer. Flagstad gjennomførte likevel konserten, og da hun gikk fra scenen ble hun stoppet av en politimann som sa:

- You sure got guts, lady. Hvor tar De Deres styrke fra?

Flagstad svarte: - The Vikings! The Norwegian Vikings!

Ydmykelsen på The Metropolitan

Flagstad selv følte det spesielt ydmykende at demonstranter hadde samlet seg utenfor The Metropolitan den 22. januar 1951. Det var første gang etter krigen at Flagstad fikk komme tilbake til den opera-scenen hun reddet fra økonomisk ruin før krigen. To av operaens stjerner hadde sluttet i protest mot Flagstads engasjement - og både i og utenfor salen var det demonstranter. Men Flagstad snudde protestene til personlig triumf. Etter konserten ville ikke applausen gi seg - og tepet gikk opp 19 ganger. Flagstad var tilbake. New York-kritikere skrev at "Die Flagstad" på nytt bekreftet at hun var verdens største Wagner-sangerinne.

Kirsten Flagstads egen akkompagnatør, Edwin McArthur, har oppsummert Flagstads kamp etter krigen slik:

"The irony of her life is that this courage of her convictions stood its major test not during the war, but after it, when she fought and won the most brutal battle any artist, any innocent person, might face".

Flagstad selv følte seg imidlertid ikke helt renvasket før hun som Oslo-operaens første sjef, kunne motta Kong Olav V under operaens åpning 16. februar 1959.

Kirsten Flagstad hadde håpet å være operasjef i 5 år. En alvorlig sykdom gjorde at hun måtte trekke seg i oktober 1960 - og hun døde 7. desember 1962.

"She sang the part gloriously, as it has not been sung here in many years, and almost immediately she captivated her audience by a beautiful stage presence, by youth, sincerity and dramatic feeling...The singer had her audience in her hand before she had been five minutes on the stage".

The Sun etter debuten på The Metropolitan (1935).

"This truly remarkable artist scored one of those successes last night that becomes legendary. And yet there was something about the great ovation she recieved which spoke not only of the gratitude of the audience for so beautifully endowed a singer, but of its amazement and delight of the realization, even in part, of an operatic figure whose potentialities have, at least in this generation, never before been realized".

New York Post (1935).

"This Siegfried... reached one of the great climaxes of recent operatic history with Kirsten Flagstads Brünnhilde... Mrs Flagstad sang with a glory and plenitude of tone that no other singer known to this generation in America can equal."

New York Times (1937).

"Her vocal powers are under better control than when she left. Perhaps one has forgotten how beautiful her singing always was...none of us has heard anything comparable. Never in this writers concert-going lifetime, as a matter of fact, has there been available any other vocal artistry of such sumptuous natural acoustics, such perfect technical control and such sound musicianship".

Herald Tribune etter Flagstads første konsert i USA etter krigen (1947).

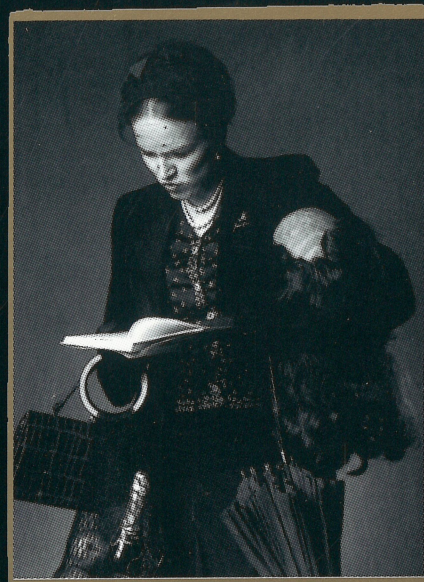
Da Flagstad kom for sent

En gang kom Flagstad for sent til en prøve på Covent Garden i London. Wagners Tristan skulle settes opp. Flagstad var akkurat kommet ut av sin taxi, sto på gaten og hørte koret synge innledningen til scenen der Isolde løper fra skipet og til den døende Tristan. Heldigvis var teatrets scenedør åpen, og da Flagstad hørte sitt cue, betalte hun taxisjaføren. Hun snudde seg raskt mot operahuset - og sang med styrke: "Tristan! Geliebter!". Fra blomsterhallene stoppet all handel øyeblikkelig. Hvor kom den vakre stemmen fra?

På scenen ble imidlertid alt oppfattet. Tristan, spilt av Set Svanholm, sang sitt svar samtidig som Flagstad kom inn i operaen og opp på scenen akkurat da hun skulle.

Avskjedskonserter i London

I 1953 bestemte Kirsten Flagstad seg for å holde sin avskjedskonsert i London. Publikums-entusiasmen var så voldsom, at den eneste måten å få stoppet applausen og jubelen var å spille den engelske nasjonalsangen. Da Flagstads pianist slo den første akkorden, skjønte ikke publikum helt hva som skjedde. Men på den tredje akkorden reiste alle seg og sto akkurat så høytdsstemte og beherskede som man skal og må ved en slik anledning. Den 7. september 1957 hold hun en ny avskjedskonsert i London. Til en Promenadekonsert i Royal Albert Hall hadde den berømte dirigenten, Sir Malcolm Sargent, overtalt henne til å være med på å feire femti-års-dagen for Edvard Griegs død. Hun hadde på seg norsk bunad og sang ni sanger - og som avslutning sang hun Griegs, "Jeg elsker dig". Det var siste gang hun opptrådte utenfor Norges grenser.

Die Flagstad

av Erling Borgen og
Agnete G. Haaland

Kirsten Flagstad
Agnete G. Haaland

Regi
Bentein Baardson

Dramaturg
Bodil Kvamme

Kostyme og rekvisitter
Bente Sandvik

Maske
Torunn Løken

Lys og lyd: Ståle Ellingsen

**Urpremière 8. juni på Agder
Teater i forbindelse med marke-
ringen for 100-årsdagen for
Flagstads fødsel.**

Produsert med støtte fra Fritt Ord, Norsk
Kulturråd og Flagstadselskapet

Takk til Berit Kwetzinsky, Erik Røed og teknikerne ved
Det Norske Teatret, Oddvar K. Gundersen og
Susanne Munch Thore.

Forestillingen er produsert av Thalías Døtre i
samarbeid med Agder Teater og kan bestilles
hos Agnete G. Haaland tlf./fax 22 55 59 97

foto: Eva Brænd - program: Ragna Aarli - trykk:
Gamlebyen Grafiske

THALÍAS

D Thalías døtre ble grunnlagt i
Ø 1990 av Agnete G. Haaland og
T Ragna Aarli. Den første forestil-
R lingen var *Florence Nightingale*
E - *Kvinne i krig*. *Die Flagstad* er
gruppens sjuende produksjon.

AGNETE G. HAALAND har vært tilknyttet flere
teater i landet og har bak seg roller som Pippi Langstrømpe,
Anne Frank, Klatremus, Solveig i *Peer Gynt* og Dorothy i
Trollmannen frå Oz. I NRK har hun blant annet medvirket i
Vestavind. Med monologen *Florence Nightingale - Kvinne i*
krig har hun de siste fem årene turnert både i Norge, Sverige,
Færøyene, Danmark, Finland, Chile og i engelsk versjon i
Spania, England og USA. Hun spiller en av hovedrollene i
Kinnaspelet og *Mostraspelet*. Sammen med Marit Østbye har
hun fått nyoversatt Pusjkins enakter *Mozart og Salieri* til
norsk, og spiller rollen som Mozart i denne. Hun har skrevet
manus til *Die Flagstad* i samarbeid med Erling Borgen.

BENTEIN BAARDSON gikk ut fra Statens
Teaterhøgskole i 1975 og har spilt en rekke klassiske hoved-
roller ved samtlige institusjonsteatre i Norge, fra debuten
som Oswald i Ibsens *Gjengangere* til *Hamlet* og *Raskol-
nikov*. Han har hatt store regioppgaver ved de fleste institu-
sjonsteatrene i landet. I "OL-sesongen" toppet det seg med
kunstneriske suksesser: Han var kunstnerisk ansvarlig for
åpning- og avslutningsseremoniene på Lillehammer,
avsluttet regiarbeidet med *Peer Gynt* for NRK og satte opp
Det Norske Teatrets storsatsing *Draumkvedet* som opera med
Arne Nordheim som komponist. Han arbeider i disse dager
med en Hamsun-serie bygd på Fergusons bok "Gåten Knut
Hamsun" for NRKs dramaavdeling. Bentein Baardson har
vært teatersjef for Rogaland Teater og var inntil nylig kunst-
nerisk leder for Agder Teater.

BODIL KVAMME har teatervitenskaplig og drama-
turgisk utdannelse fra Bergen og Århus. Hun har de siste ti
årene hatt et nært faglig samarbeid med Bentein Baardson
som dramaturg for blant annet *Hamlet* på Rogaland Teater
(1986), *Don Juan* på Nationalteatret (1989), *Hellemys-
folket* på Den Nationale Scene (1992) og for tiden med
Hamsun-serien for NRKs Dramaavdeling. Bodil Kvamme
samarbeidet også med Bentein Baardson om dramatiseringen
av *Draumkvedet* for Det Norske Teatret i OL-sesongen og
for OL-manuset til åpnings- og avslutningsseremoniene på
Lillehammer i 1994.

BENTE SANDVIK er i ferd med å avslutte sitt
hovedfag ved institutt for klær og kostyme ved Statens
Håndverks- og Kunstindustriskole. Hun har en rekke
kostyme-oppgaver bak seg etter debuten som Kostymesjef
for blindernstudentenes Operaball: *Lille Eyolf* under
Ibsenfestivalen og en serie oppgaver for Intimteatret: *Blå*
fugler, *Reisen til Venezia*, *Etter William* og *Den evige*
ektemann. Hun er særlig opptatt av den italienske kunsthisto-
rien fra imperietiden til middelalderen og Dante - og videre
ut i renessansen.

ERLING BORGEN har vært programsekretær i
NRK, Dagsrevyen siden 1979 og var blant annet Latin-
Amerika-korrespondent i perioden 1988-92. Han har utgitt
sju bøker blant annet *Storebror ser deg* (1974), *Rekstens*
eventyr (1982), *Huset Bergesen* (1984) og *Bare en drøm*
(1992). Han har tidligere skrevet skuespillet *Elleve døgn*, et
stykke om menneskerettigheter for en skuespiller og fire
musikere. Han fikk Narvesen-prisen for "fremragende
journalistikk" i 1982 og ble i 1992 utnevnt til "Årets folke-
hjelper" av Norsk Folkehjelp.

THALIAS

D
Ø
T
R
E

1 9 9 5

AGDER TEATER